

FILMANATÓMIA: A SCI-FI // BENKE ATTILA

TUDÓSÍTÁSOK AZ ÚJ ROSSZ JÖVŐRŐL

HIÁNYPÓTLÓ TANULMÁNYKÖTET A XXI. SZÁZAD LEGAKTUÁLISABB MŰFAJÁRÓL.

A Kárpáti György és Schreiber András által szerkesztett Film-anatómia-sorozat (*Címlapsztori*, *A horrorfilm*) legújabb kötete, *A sci-fi* az egyik legfontosabb műfajfilm-antológia, nemcsak azért, mert a többi zsánerhez hasonlóan sajnos a tudományos-fantasztikus film is alulreprezentált a magyar nyelvű zsáner-irodalomban (a műfaj a Király Jenő-féle monumentális *A film szimbolikája* mellett a 2000-ben megjelent *Tarantino előtt* és a 2009-es *Zsánerben* című kiadványokban érdemelt ki egy-egy fejezetet). Mint Kárpáti György és Orosdy Dániel bevezető esszéiből kiderül, bár a tudományos-fantasztikus történetek irodalmi előzményei (Morus Tamás, Mary Shelley, Jules Verne, H. G. Wells művei) a kora újkorban, valamint a felvilágosodás és az ipari forradalom idejében keresendők, a műfaj a huszadik századi filmművészetnek köszönhetően vált igazán sikeressé és elismertté. Kárpáti szerint egyfelől azért, mert a sci-fi elsősorban a modern technika csodáit és csúfságait ábrázoló látványosság, így e zsáner kiváltképp kötődik legfőbb „szócsöveihez”, a speciális effektusokhoz és a digitális filmképhez.

Másfelől pedig, mint azt Varga Zoltán és Huber Zoltán tanulmányaiból megtudjuk, az időutazásról vagy a Holdra szállásról szóló tudományos-fantasztikus történetek Verne vagy Wells korában élénk képzeletre valló mesének számítottak, addig a második világháború utáni science-fiction filmek (*A testrablók támadása* [1956], *Solaris* [1972], *Szárnyas fejvadász* [1982], *Páncélba zárt szellem* [1995], *eXistenZ* [1998], *Snowpiercer* [2013], *Ex Machina* [2015]) legdirektebben kötődnek a posztmodern egyén alapélményeihez (az identitás és a test

határainak elmosódása a virtuális világban, a „nagy testvér” betörése a privát szférába a laptopok kameráin és mikrofonjain keresztül, működő androidok stb.).

A szerkesztői bevezető szerint jelen kötet célja két elődjéhez hasonlóan kettős. Azaz a *Filmanatómia* alkotói a műfajjal ismerkedőknek szeretnék bemutatni a zsánert, ugyanakkor a filmtudomány területén működő teoretikusok számára is érdekes témákat felvető esszékkel kívánják bővíteni a magyar filmműfaj-elméletet. E célkitűzés sikerét garantálja a tapasztalt újságírókból (Huber Zoltán, Orosdy Dániel, Schreiber András) és elismert egyetemi oktatókból (Kárpáti György, Varga Zoltán, Varró Attila) álló szerzőgárda.

A *Filmanatómia* a zsáner általános jellemzőinek és alműfajainak ismertetésével vezeti be az olvasót a témába (Kárpáti és Orosdy esszéi), az alapozó szövegeket követő tanulmányok viszont fajsúlyos filmelméleti munkák, melyek amúgy közérthető, izgalmas elemzések. Varga Zoltán azzal foglalkozik, hogy az inváziós sci-fi sémáit hogyan hangolta át kedvelt témái szerint néhány híres zsánerrendező (John Carpenter, Abel Ferrara, Tim Burton, M. Night Shyamalan). Tulajdonképpen Varga állítását szövi tovább Varró Attila a műfajfilm szerzői önreflexió kérdéskörére (például az „örült tudós” mint a rendező alteregója) koncentráva. Schreiber András pedig a tudományos-fantasztikus filmekben mutat ki keresztény motívumokat (földönkívüli támadás és apokalipszis, androidok és a szabad akarat, istenfigurák és teremtményeik stb.).

A tanulmánykötetet színesíti Bajnóczi Mónika utazó helyett szereplő interjúja Pater Sparrow díszletter-

vezővel. Az *1* (2009) című Stanisław Lem-adaptáció rendezője többek között arról mesél, hogy műve miért nem sci-fi, így a *Filmanatómia* rávilágít a teoretikusok és a filmszakmabeliek műfajértelmezésének alapvető különbségeire is.

A *Filmanatómia*: A sci-fi egyetlen komolyabb hiányossága, hogy jobbra az 1945 utáni fősodorbéli amerikai (hollywoodi) filmekre összpontosít (habár Varró Attila érint némafilmes és európai műfajváltozatokat, Varga Zoltán pedig a magyar animációs sci-fit vizsgálja). És persze hiányzik egy tudományos-fantasztikus tévésorozatokról (*Alkonyzóna*, *Star Trek*, *Utopia*, *Fekete tükör*) szóló önálló esszé is.

Az ömlesztett filmográfia lehetne rendszertettebb, de nagyobb gond, hogy a szakirodalmi hivatkozások az előző két *Filmanatómia*-kiadványhoz hasonlóan újfent elmaradtak, feltehetőleg a szöveg folytonossága érdekében. A tanulmányok végére beszúrt bibliográfia mellett továbbra is érdemes lenne legalább az angolszász minta szerint a hivatkozott tartalomnál zárójelben a szerző nevével és a szöveg kiadásának évével jelezni az idézett gondolatok eredetét a vissza-kereshetőség érdekében.

Mindezek ellenére a *Filmanatómia*: A sci-fi remek kötet lett, melyet bátran fel lehet tenni minden science-fiction rajongó polcára, sőt akár egyetemi kurzusok kötelező olvasmánylistájára is.

FILMANATÓMIA, BUDAPEST, 2016.

